

O‘ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESDA MOLIYAVIY NAZORAT VA AUDITNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI

Turg‘unov Bahtiyor Nuriddinovich

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Namangan filiali “Iqtisodiyot” kafedrası katta o‘qituvchisi

Xolmirzayeva Nargiza Zokirjanovna

Namangan sanoat va iqtisodiyot texnikumi

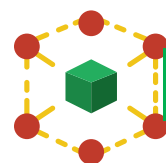
maxsus fan o‘qituvchisi

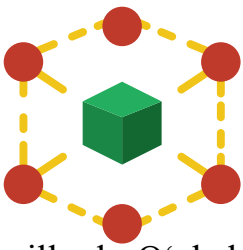
Annotatsiya

Ushbu maqolada O‘zbekistonda kichik biznes subyektlarida moliyaviy nazorat va audit tizimlarining raqamli transformatsiyasi jarayonlari atroflicha tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali buxgalteriya hisobi, ichki nazorat, tashqi audit va moliyaviy hisobotlarning shaffofligi hamda ishonchliligini oshirish masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi. Xususan, elektron hisob-kitoblar, avtomatlashtirilgan moliyaviy monitoring, raqamli audit platformalari hamda ma‘lumotlarni tahlil qilish texnologiyalarining kichik biznes faoliyati samaradorligiga ta‘siri yoritiladi. Shuningdek, raqamli transformatsiya jarayonida yuzaga keladigan tashkiliy, texnik va huquqiy muammolar hamda ularni bartaraf etish yo‘llari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari kichik biznesda moliyaviy intizomni mustahkamlash, soliq va audit jarayonlarini soddalashtirish hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: Kichik biznes, moliyaviy nazorat, audit, raqamli transformatsiya, avtomatlashtirish, elektron moliyaviy hisobot, raqamli audit, moliyaviy monitoring.

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy boshqaruv tizimlarini zamonaviy texnologiyalar asosida tashkil etish dolzarb masalalardan biriga aylangan. Xususan, kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy nazorat va audit jarayonlarining samarali yo‘lga qo‘yilishi ularning barqaror rivojlanishi, raqobatbardoshligini oshirish hamda moliyaviy xatarlarni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. An‘anaviy moliyaviy nazorat va audit usullari ko‘pincha ko‘p vaqt va resurs talab qilishi, inson omiliga bog‘liqligi hamda shaffoflik darajasining yetarli emasligi bilan ajralib turadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda iqtisodiyotni raqamlashtirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda buxgalteriya hisobi, soliq hisobotlari, moliyaviy monitoring va audit sohalariga raqamli texnologiyalarni joriy etish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilanmoqda. Elektron hujjat aylanishi, onlayn hisobot topshirish, avtomatlashtirilgan hisob-kitob tizimlari va raqamli audit platformalari kichik biznes faoliyatida tobora keng qo‘llanilmoqda.

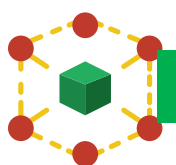
Shu nuqtai nazardan, kichik biznesda moliyaviy nazorat va auditning raqamli transformatsiyasi nafaqat tashkiliy va texnik jarayon sifatida, balki moliyaviy intizomni mustahkamlovchi, noqonuniy holatlarning oldini oluvchi va boshqaruv qarorlarining sifatini oshiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Mazkur maqolada aynan ushbu jarayonning nazariy asoslari, amaliy ahamiyati hamda O‘zbekiston sharoitida uni joriy etishning dolzarb jihatlari yoritiladi.

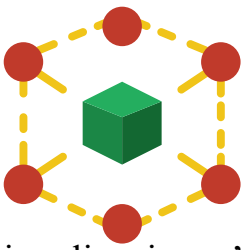
Kichik biznes subyektlarida moliyaviy nazorat va audit jarayonlari tadbirkorlik faoliyatining barqarorligini ta‘minlashda muhim boshqaruv mexanizmi hisoblanadi. An‘anaviy sharoitda ushbu jarayonlar asosan qog‘oz hujjatlar, qo‘lda yuritiladigan buxgalteriya hisobi hamda vaqti-vaqti bilan o‘tkaziladigan tekshiruvlar orqali amalga oshirilgan. Bunday yondashuv kichik biznes uchun ortiqcha vaqt va moliyaviy xarajatlarni keltirib chiqarishi, inson omili ta‘sirida xatoliklar yuzaga kelishi hamda moliyaviy ma‘lumotlarning tezkor tahlil qilinishiga to‘sqinlik qilishi bilan ajralib turadi.

Raqamli transformatsiya jarayoni aynan ushbu muammolarni bartaraf etishga qaratilgan bo‘lib, moliyaviy nazorat va auditning mazmunan yangi bosqichga ko‘tarilishiga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalar asosida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarni avtomatlashtirish, real vaqt rejimida moliyaviy monitoringni amalga oshirish, shuningdek, ma‘lumotlarning ishonchliligi va xavfsizligini ta‘minlash imkoniyati paydo bo‘lmoqda. Natijada kichik biznes subyektlari o‘z moliyaviy holatini tezkor baholash, xavf omillarini oldindan aniqlash hamda boshqaruv qarorlarini aniq ma‘lumotlarga asoslangan holda qabul qilish imkoniga ega bo‘lmoqda.

O‘zbekistonda kichik biznesda moliyaviy jarayonlarni raqamlashtirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllanmoqda. Xususan, soliq hisobotlarining elektron shaklga o‘tkazilishi, onlayn nazorat-kassa mashinalari, elektron hisob-fakturalar va masofaviy audit elementlarining joriy etilishi moliyaviy nazorat samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Bu jarayonda O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi tomonidan ishlab chiqilgan axborot tizimlari kichik biznes faoliyatini qonuniy va shaffof yuritishga xizmat qilmoqda.

Raqamli audit tushunchasi ham zamonaviy moliyaviy nazoratning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Raqamli audit orqali moliyaviy hujjatlar va operatsiyalar elektron bazalar asosida tahlil qilinib, audit jarayonining tezkorligi va aniqligi ta‘minlanadi. Avtomatlashtirilgan tahlil vositalari yordamida katta

hajmdagi moliyaviy ma'lumotlar qayta ishlanadi, nosozliklar va xavfli operatsiyalar aniqlanadi. Bu esa auditorlik tekshiruvlarining faqatgina hujjat tekshirish bilan cheklanib qolmasdan, tahliliy va profilaktik xarakter kasb etishiga olib keladi.

Shu bilan birga, kichik biznesda moliyaviy nazorat va auditning raqamli transformatsiyasi ma'lum qiyinchiliklarni ham yuzaga keltirmoqda. Jumladan, axborot texnologiyalarini joriy etish uchun yetarli moliyaviy resurslarning yo'qligi, raqamli savodxonlik darajasining pastligi, kiberxavfsizlik bilan bog'liq xatarlar hamda huquqiy-me'yoriy bazaning to'liq shakllanmaganligi muhim muammolar sirasiga kiradi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kichik biznes subyektlariga mo'ljallangan raqamli treninglar tashkil etish, davlat va xususiy sektor hamkorligini rivojlantirish, shuningdek, axborot xavfsizligi bo'yicha minimal standartlarni joriy etish zarur.

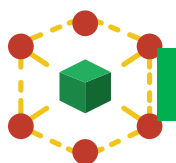
Umuman olganda, raqamli transformatsiya kichik biznesda moliyaviy nazorat va auditni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqmoqda. Ushbu jarayon moliyaviy intizomni mustahkamlash, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish va kichik biznes subyektlarining bozor iqtisodiyotidagi ishonchliligini oshirishga xizmat qilmoqda. Raqamli texnologiyalardan oqilona va tizimli foydalanish esa kichik biznesning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.

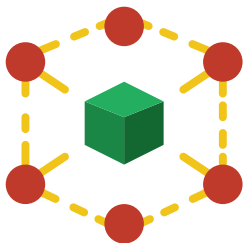
Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kichik biznes subyektlarida moliyaviy nazorat va audit jarayonlariga raqamli texnologiyalarni joriy etish moliyaviy faoliyatning shaffofligi va aniqligini sezilarli darajada oshiradi. Avtomatlashtirilgan buxgalteriya hisobi va elektron moliyaviy hisobotlar inson omiliga bog'liq xatoliklarni kamaytirib, moliyaviy ma'lumotlarning tezkor shakllanishini ta'minlaydi.

Shuningdek, raqamli audit va onlayn moliyaviy monitoring vositalaridan foydalanish moliyaviy buzilishlarni erta aniqlash, xavfli operatsiyalarni tezkor tahlil qilish hamda nazorat jarayonlarini soddalashtirishga xizmat qilishi aniqlandi. Tadqiqot davomida raqamli tizimlardan foydalanayotgan kichik biznes subyektlarida moliyaviy intizom darajasi va boshqaruv qarorlarining asoslanganligi oshgani kuzatildi.

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, moliyaviy nazorat va auditning raqamli transformatsiyasi kichik biznes rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi muhim omil bo'lib, uni keng joriy etish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

O'tkazilgan tahlil va tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda kichik biznesda moliyaviy nazorat va audit tizimlarining raqamli transformatsiyasi zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim sharti hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarning aniqligi hamda shaffofligini oshirib, moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat

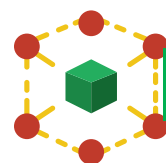
qilmoqda. Natijada kichik biznes subyektlarida moliyaviy boshqaruv samaradorligi oshib, boshqaruv qarorlarini qabul qilishda ishonchli axborot bazasi shakllanmoqda.

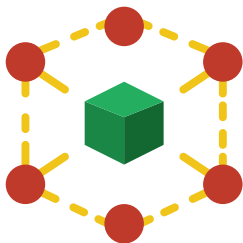
Tadqiqot davomida aniqlanishicha, avtomatlashtirilgan moliyaviy nazorat va raqamli audit vositalari moliyaviy xatoliklar va qonunbuzarliklarni erta bosqichda aniqlash imkonini berib, audit jarayonlarini soddalashtiradi hamda vaqt va moddiy resurslarni tejaydi. Shu bilan birga, kichik biznes subyektlarida raqamli savodxonlikni oshirish, axborot xavfsizligini ta'minlash va normativ-huquqiy bazani takomillashtirish ushbu jarayonning samaradorligini yanada kuchaytiruvchi muhim omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xulosa qilib aytganda, moliyaviy nazorat va auditning raqamli transformatsiyasi kichik biznesning barqaror rivojlanishi, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish va tadbirkorlik muhitini yaxshilashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonni izchil va tizimli tarzda davom ettirish O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirishning strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha davlat strategiyasi. — Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. — Toshkent: Adolat, 2023.
4. Abdullayev A.X. Moliyaviy nazorat va audit asoslari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
5. Karimov N.Q. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyoti. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. Ismoilov S.S. Audit va tahlil: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Moliya, 2019.
7. Rasulov D.T. Raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi. — Toshkent: Innovatsiya, 2022.
8. Yo'ldoshev B.R. Moliyaviy monitoring va ichki nazorat tizimlari. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021.
9. Xudoyberdiyev M.M. Kichik biznesda moliyaviy xavfsizlik va audit. — Toshkent: Akademnashr, 2020.
10. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi. Soliq ma'muriyatchiligini raqamlashtirish bo'yicha metodik tavsiyalar. — Toshkent, 2022.

11. Saidov U.U. Elektron buxgalteriya tizimlari va ularning samaradorligi. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.

12. Normatov E.Sh. Raqamli audit va moliyaviy tahlil. — Toshkent: Fan, 2023.

